

Article

L'impacte de la violència masclista en els fills i les filles: el paper de l'escola segons l'alumnat

Octubre 2022

Carme Montserrat, Marta Garcia-Molsosa, Pere Soler, Anna Planas, Edgar Iglesias i Paula Boned, Liberi, Universitat de Girona

Projecte seleccionat en la Convocatòria de Recerca Social 2020 (LCF/PR/SR20/52550014)

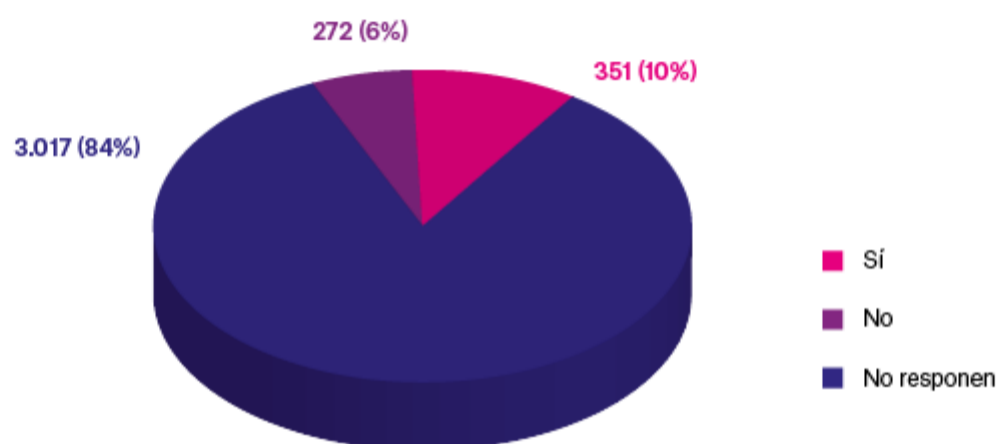
Davant del persistent problema de la violència masclista i de l'impacte que aquesta té en la infància, el projecte de recerca WeAreHere!, sobre el qual es basa aquest article, reconeix i afavoreix el paper que els infants i adolescents poden tenir a l'hora de explicar problemes que es desenvolupen al seu entorn familiar, així com per cercar suport per a ells i les seves famílies. La finalitat del projecte és contribuir a la detecció precoç d'aquesta violència des de l'entorn escolar i establir un model d'actuació comptant amb la veu dels alumnes. Amb aquest objectiu, en el marc de la investigació, s'ha comptat amb sis grups d'experts formats per nens i adolescents de 10 a 16 anys de sis municipis de Catalunya. El principal instrument elaborat ha estat un qüestionari respost per 3.650 nens i nenes d'entre quart de primària i quart d'ESO, d'un total de 106 centres educatius de Catalunya. Els resultats obtinguts descriuen el concepte de violència masclista que tenen i quines són, des de la seva perspectiva, les millors maneres d'obtenir informació i ajuda. Aquests identifiquen un seguit d'obstacles a l'hora de comunicar a l'escola una situació de violència masclista que es desenvolupa a casa i apunten com se'ls podria ajudar per formar part, així, de la resolució del problema. D'altra banda, reconeixen el paper dels centres educatius com a font d'informació, però estableixen prioritats entre qui i com els poden ajudar. La investigació duta a terme pretén aclarir els mecanismes per fer efectiva aquesta ajuda i orientació.

Punts clau

- 1 El 93% dels infants han sentit a parlar de la violència masclista, principalment a l'escola, els mitjans de comunicació i internet. Identifiquen inequívocament la violència sexual i física, però dubten davant de formes de violència psicològica, econòmica i vicària. No obstant això, són les noies les que mostren un grau més alt d'acord en la identificació de la violència en totes les seves formes i àmbits.
- 2 La majoria de l'alumnat enquestat manifesten la voluntat d'implicar-s'hi activament i aturar la violència defensant la mare (85%) i demanant ajuda (84%), però el 59% afirmen no saber on adreçar-se. Les estratègies de bloqueig emocional s'evidencien amb menys intensitat, sent més freqüents entre els que sí que han viscut violència a la llar.
- 3 Nens i nenes preferirien obtenir informació sobre la violència masclista a través d'una persona experta a l'escola (72%) o del docent d'una assignatura (62%). Per contra, comunicarien abans una situació de violència a la policia, als seus familiars o a un telèfon d'emergència que als seus professors.
- 4 També s'estimarien més demanar ajuda pel mòbil (80%) o cara a cara (74%), i ho farien menys mitjançant les xarxes socials o el correu electrònic, especialment a primària. Així mateix, assenyalen que la persona que els ajudi hauria de tenir experiència i ser capaç de solucionar el problema, i els hauria d'escoltar i creure.

Victimes de violència masclista a la llar

Alumnat que afirma haver viscut una situació de violència a casa seva (àmbit de l'enquesta; nombre i %)

Nota: la majoria dels infants que han viscut violència masclista sostenen que la persona que la patia era la seva mare i un 40% afirmen que la violència també es dirigia cap a ells o elles.

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

Violència masclista: una assignatura pendent

La violència masclista és un problema social persistent i de gran abast a Espanya, on té un enorme impacte a la infància: des del 2013 fins a principis del 2022, 473 dones han estat assassinades, 340 nens han quedat orfes i 46 han estat assassinats. De tots els infants que van participar a l'enquesta duta a terme per a la investigació (3.650 alumnes de Catalunya, de quart de primària a quart d'ESO), el 10% afirmen haver viscut una situació de violència masclista a casa, i, entre ells, el 40% la van patir directament. També cal destacar que el 7% no van respondre aquesta pregunta.

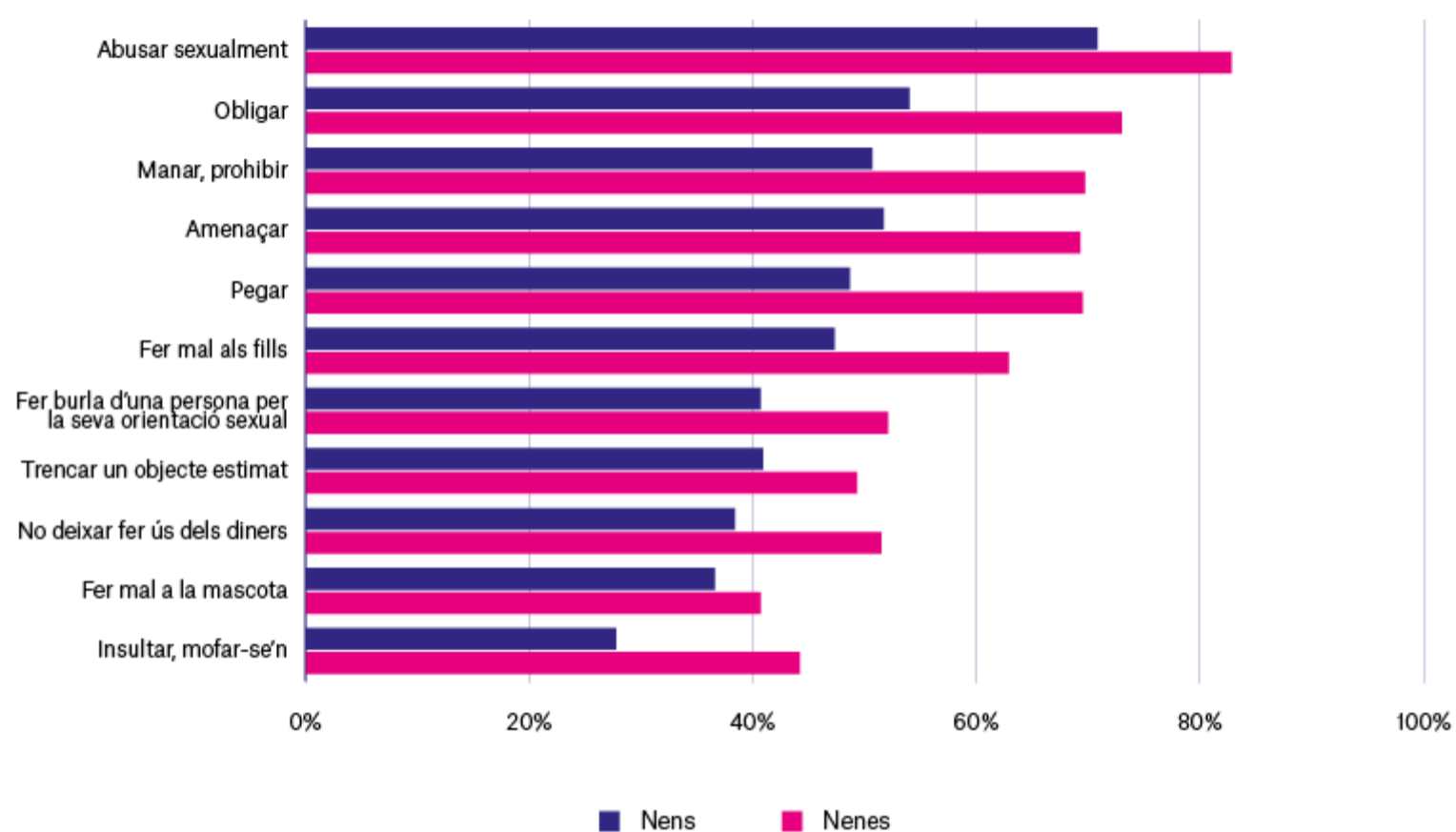
La legislació espanyola (Llei orgànica 8/2021, de 4 de juny, de protecció integral a la infància i l'adolescència davant de la violència) reconeix la violència masclista com una forma de violència contra els infants, que en pateixen les conseqüències de manera directa o indirecta i durant molts anys (Montserrat i Casas, 2019). La participació i la implicació de la infància és clau per al desenvolupament d'eines de detecció efectives que els permetin minimitzar o superar els obstacles i les dificultats que afronten a l'hora de parlar sobre situacions de violència masclista a casa. Els centres educatius, com a espais segurs amb adults propers i de confiança, poden exercir un rol determinant en aquest sentit (Chanmugam i Teasley, 2014).

La investigació sobre la qual es basa aquest article va comptar amb la col·laboració de sis grups d'experts formats per nens i nenes (fins a un total de 45) que van participar en el disseny del qüestionari (Montserrat, Garcia-Molsosa, Planas-Lladó i Soler-Masó, 2022). Considerar la seva participació com a experts constitueix un element clau de la investigació duta a terme. Aquest qüestionari va ser el que es va administrar després a una mostra representativa de l'alumnat d'entre quart de primària i quart d'ESO de Catalunya, formada pel 45% de nens, el 51% de nenes i un 4% de l'alumnat que va preferir no respondre a la pregunta sobre el gènere. Tot seguit es presenten els principals resultats dels 3.650 qüestionaris rebuts.

I. Concepte i fonts d'informació sobre la violència masclista

En general, tant els nens com les nenes van identificar una àmplia varietat de situacions de violència masclista, especialment les de caire sexual i físic, però també «amençar», «obligar», «prohibir» o la violència envers els fills i les filles. En canvi, algunes situacions de violència psicològica, econòmica, vicària o homòfoba es van matisar, especialment per part dels nois.

Gràfic 1. **Situacions considerades com a violència masclista pels alumnes**
Grau d'acord a l'hora de considerar violentes les situacions següents, per gènere (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

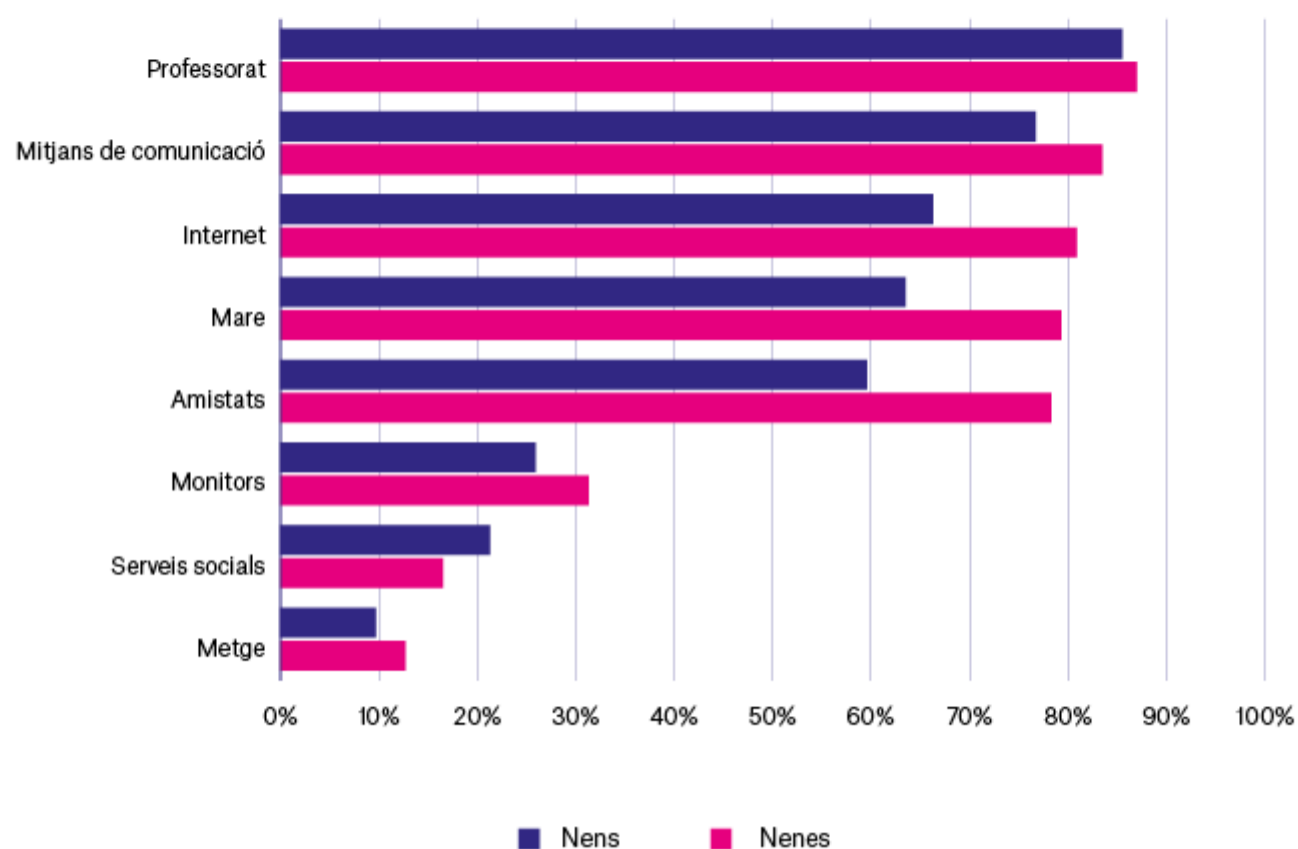
L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

El 93% dels participants havien sentit a parlar de la violència masclista algun cop, principalment a l'escola o a l'institut. També s'havien informat a través dels mitjans de comunicació, d'internet o d'altres contextos informals com ara la família (principalment, la mare) i les amistats. En canvi, són pocs els que havien sentit a parlar de la violència masclista per mitjà d'un monitor de lleure, de professionals dels serveis socials o del metge.

Les noies van manifestar un grau més alt d'acord en la identificació de la violència masclista en totes les seves formes i àmbits, i es van mostrar més informades que els nois, principalment a través de canals informals (internet, la progenitora i les seves amistats). Això podria indicar que probablement són més actives a l'hora de cercar informació i parlar del problema, i que hi empatitzen més que els nois.

Gràfic 2. Les fonts d'informació sobre la violència masclista

Alumnes que afirmen haver-se informat sobre la violència masclista mitjançant canals formals i informals, per gènere (%)

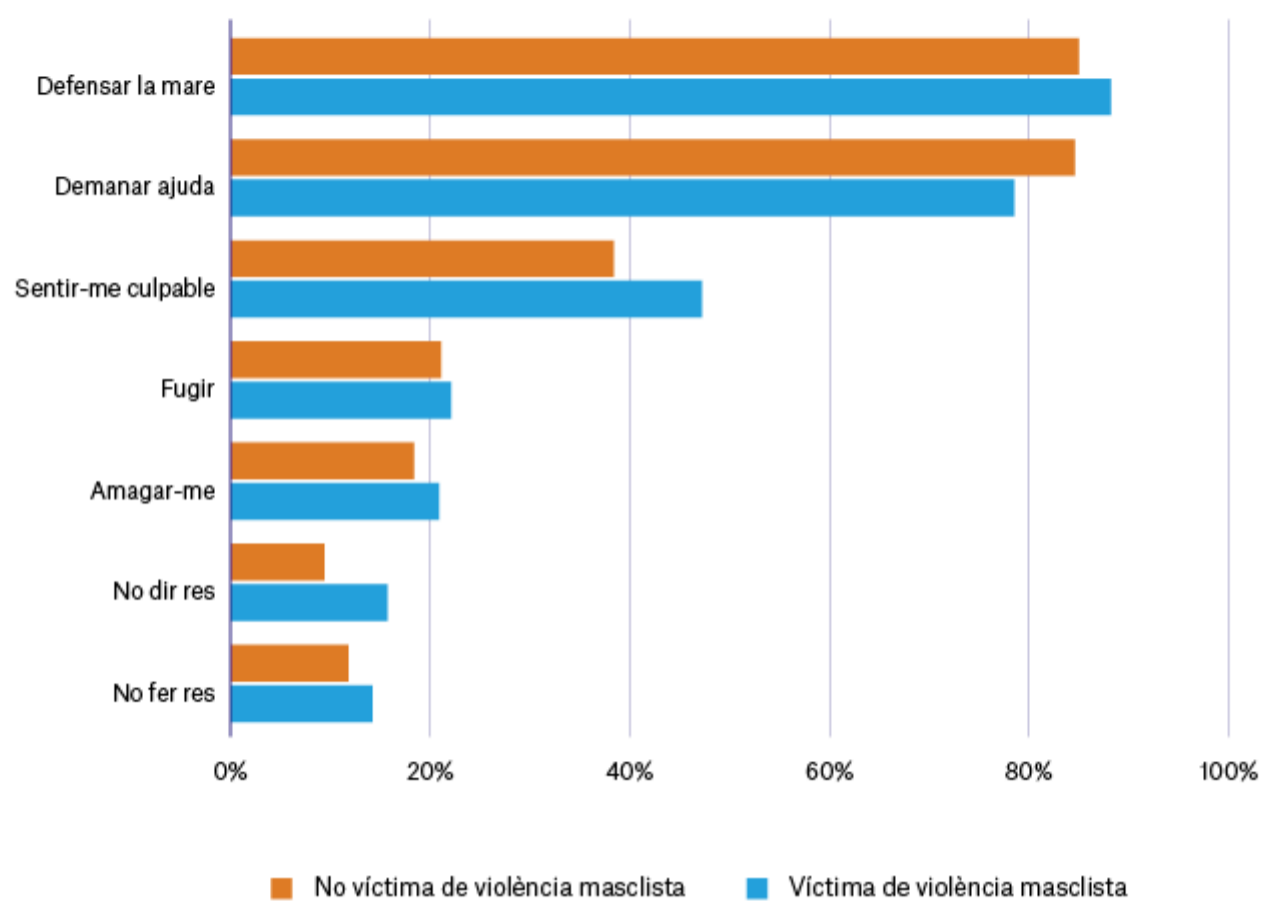
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

2. Els infants voldrien demanar ajuda, però no saben on fer-ho

Els participants en el qüestionari van manifestar la seva voluntat d'aturar la violència i resoldre el problema defensant la mare (85%) i demanant ajuda (84%); van ser pocs els que van afirmar que romandrien sense fer o dir res, s'amagarien o fugirien. No obstant això, un percentatge notablement més gran d'infants amb experiència de violència masclista a casa adoptarien un rol més passiu a l'hora de resoldre el problema. Així, aquests van respondre de manera més majoritària que se sentirien culpables, fet que mostraria una gran implicació emocional respecte al conflicte.

Gràfic 3. Resposta dels infants davant d'una situació de violència masclista a casa seva
 Alumnes que afirmen que reaccionarien moltes vegades o sempre de manera més activa o passiva, depenent de si han estat víctimes de violència masclista a casa seva (%)

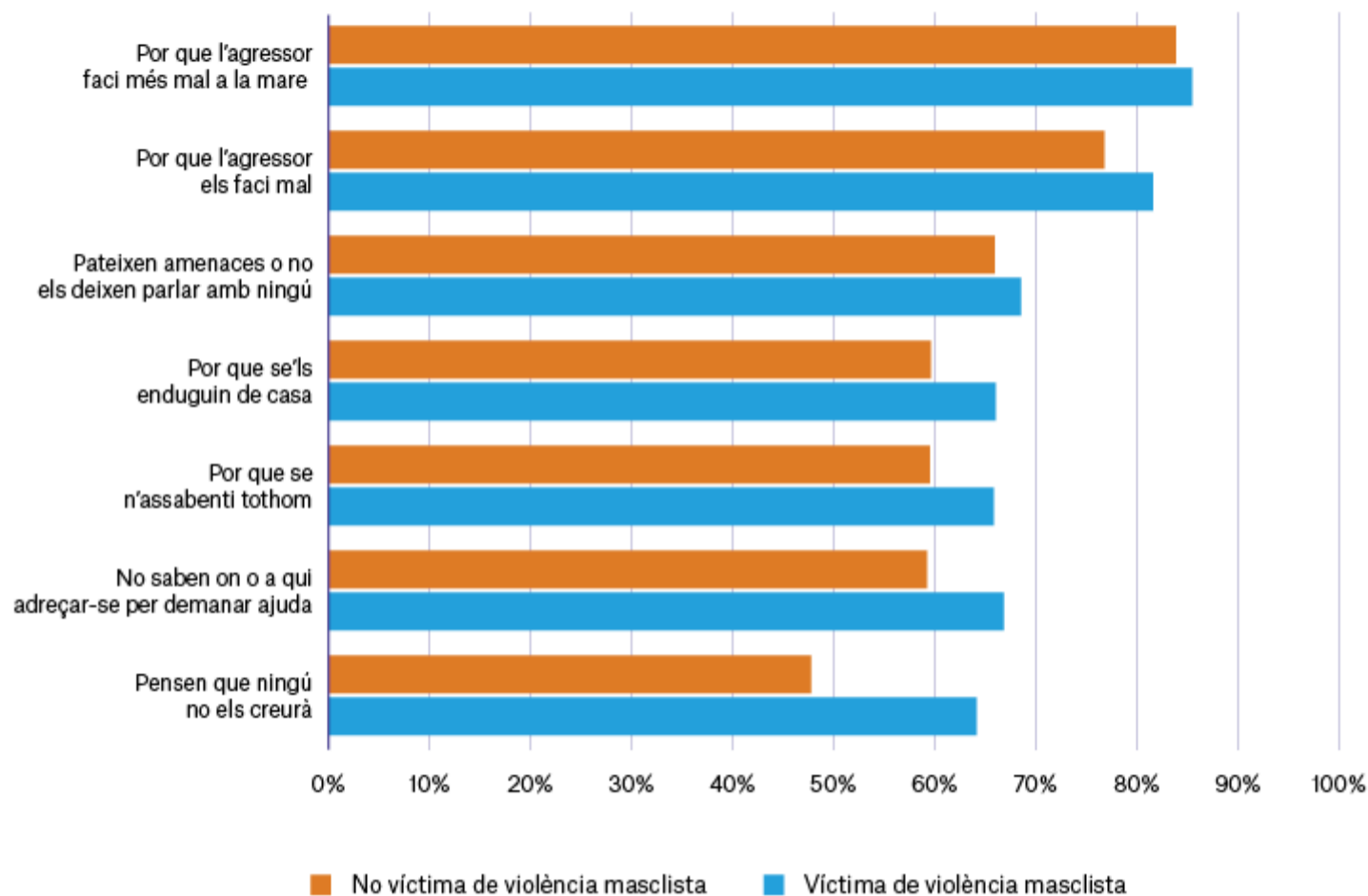
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

Tot i la seva voluntat d'actuar davant d'una situació de violència masclista a casa, el 59% van afirmar no saber on adreçar-se o a qui recórrer davant d'una situació d'aquest tipus i el percentatge va assolir el 67% entre els que havien viscut violència a casa. Segons els infants enquestats, la por de les conseqüències per a ells i les seves famílies era el principal obstacle a l'hora de comunicar aquest tipus de situacions, tant per als que havien estat víctimes de violència masclista com per als que no.

Gràfic 4. La por a les conseqüències per als infants i els familiars és el principal obstacle a l'hora de demanar ajuda

Alumnes que consideren que aquestes situacions poder ser obstacles per demanar ajuda, depenent de si han estat víctimes de violència masclista a casa seva (%)

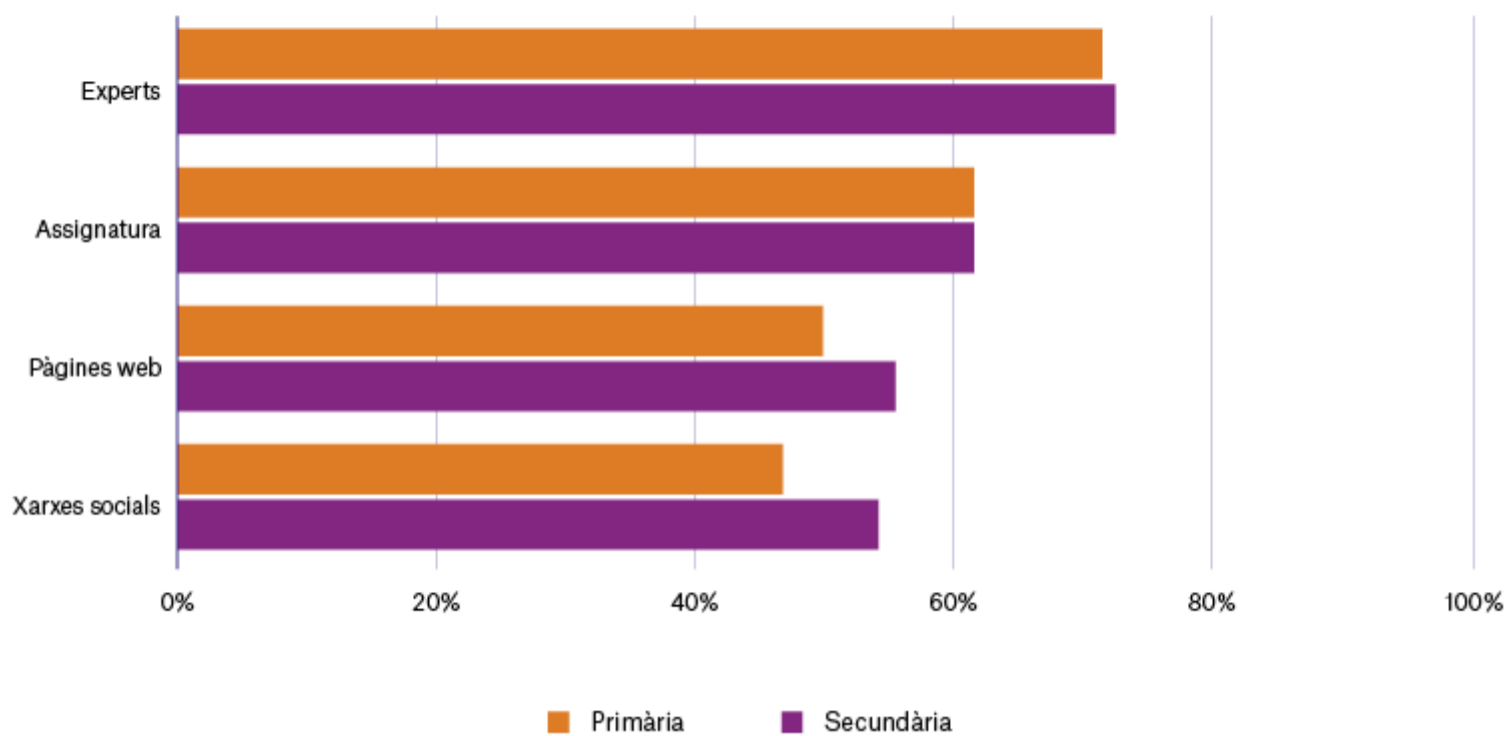
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

3. Els centres educatius són font d'informació preferent, però no de confiança, davant de situacions de violència masclista a la llar

Els infants van identificar els centres educatius com a font d'informació, però no com l'espai prioritari on comunicar situacions de violència a la llar i demanar ajuda. Els alumnes voldrien ser informats a través de xerrades de persones expertes o d'una assignatura a l'escola o institut, amb un ampli consens. D'altra banda, l'alumnat de primària va mostrar menys predilecció per rebre informació a través de canals digitals.

Gràfic 5. Els infants s'estimen més ser informats sobre la violència masclista per persones expertes
Alumnes que voldrien rebre informació sobre la violència masclista a través de l'escola o canals digitals, en funció de l'etapa educativa (%)

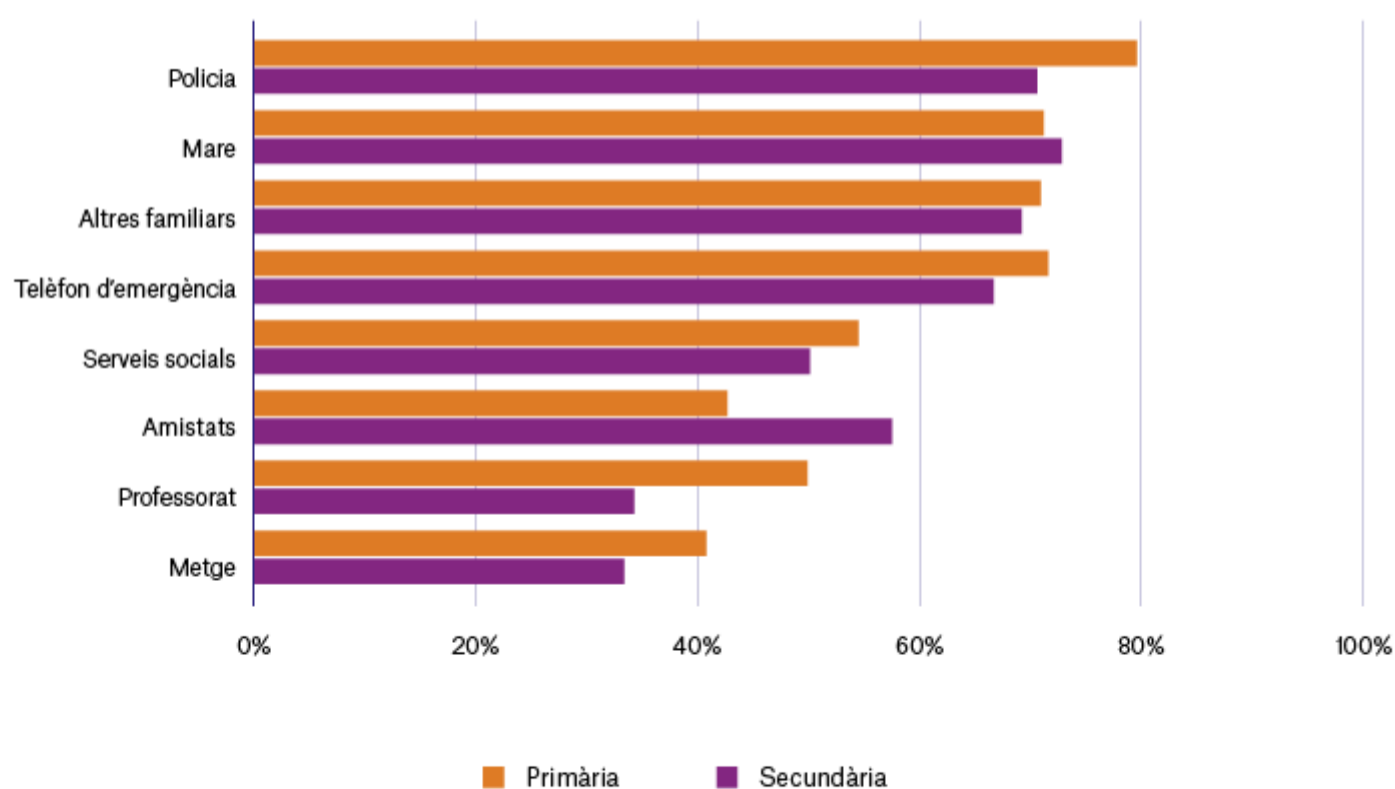

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

En canvi, a l'hora de comunicar una situació de violència a casa, preferirien adreçar-se a la policia, als familiars i amics o als serveis socials, abans que adreçar-se als seus professors. Tot i així, hi ha diferències rellevants en les respostes en funció de l'etapa educativa: l'alumnat de primària recorreria comparativament més a la policia i al telèfon d'emergència, i confiaria més en les persones de l'entorn escolar i altres contextos formals. En canvi, l'alumnat de l'ESO demanaria ajuda, amb un percentatge notablement més gran, entre el cercle d'amistats i familiars.

Gràfic 6. En funció de l'etapa escolar, es recorre a persones o serveis diferents a l'hora de comunicar una situació de violència a la llar
Alumnes que afirmen que comunicarien una situació de violència masclista a cadascuna de les persones o serveis, en funció de l'etapa educativa (%)

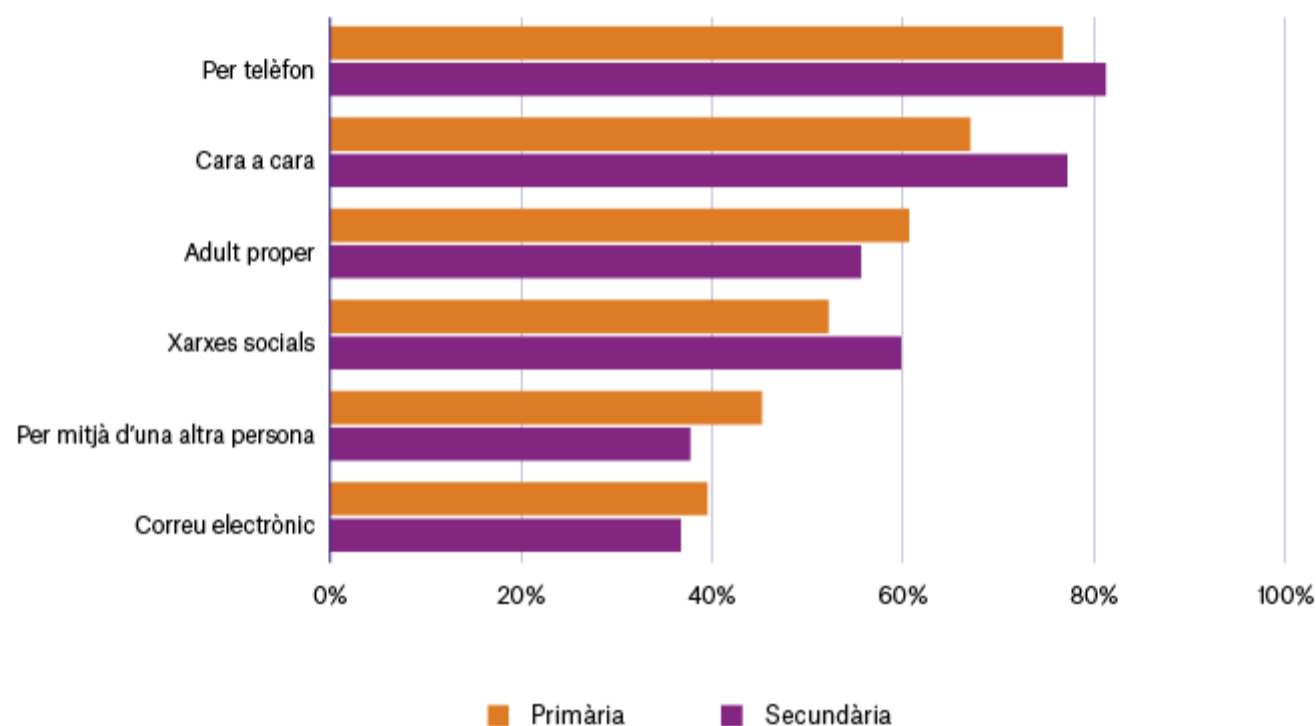
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

4. Prefereixen el contacte personal en demanar ajuda, més que recórrer a les xarxes socials o al correu electrònic

Per als participants en l'estudi, el contacte personal, directe i immediat és important a l'hora de demanar ajuda. Així, la majoria s'estimarien més demanar ajuda per telèfon (80%) o cara a cara (74%), en comptes de recórrer a les xarxes socials o al correu electrònic. Entre l'alumnat de primària, la preferència per les xarxes socials és, notablement, més residual, i hi destaca una confiança més gran en cercar el suport directe d'un adult proper o que demani ajuda per ells.

Gràfic 7. Els alumnes preferirien demanar ajuda pel mòbil o de manera presencial
Nens i nenes que s'estimarien més demanar ajuda mitjançant els canals que figuren al gràfic, en funció de l'etapa educativa (%)

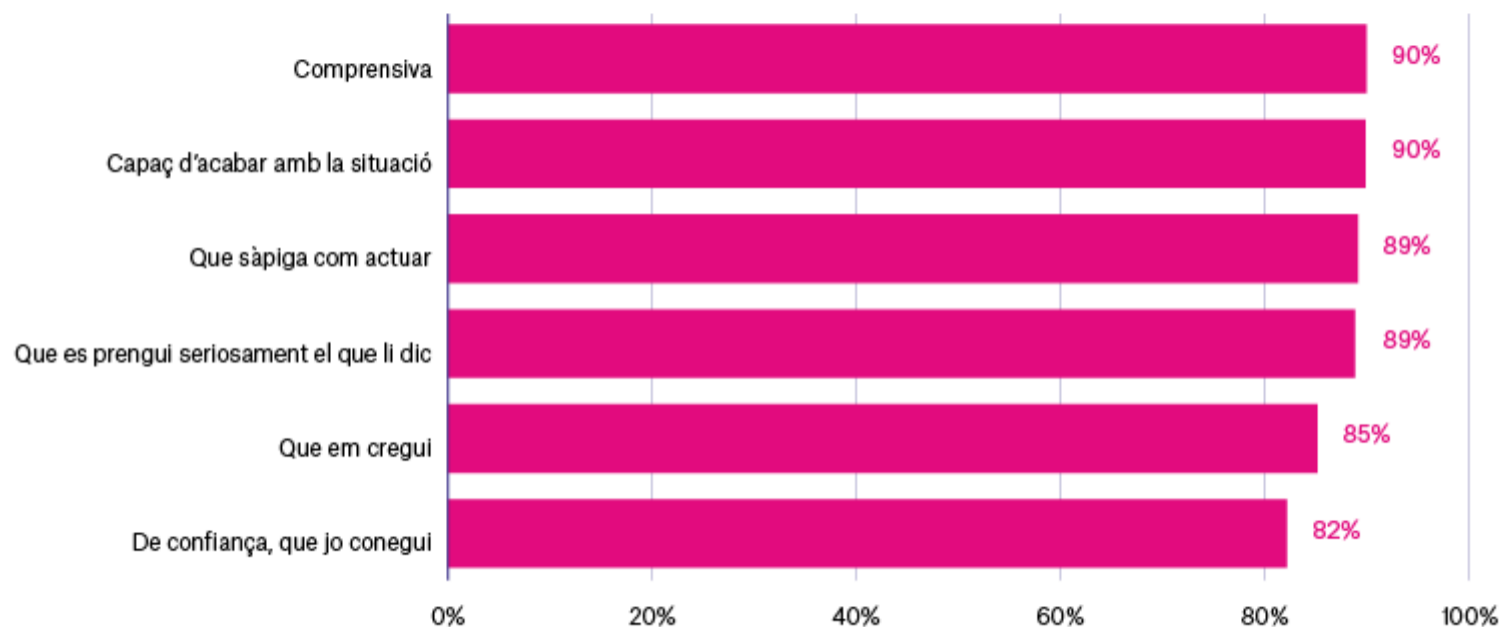
Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

Davant de la pregunta de com hauria de ser la persona que els pot ajudar en una situació de violència masclista a casa, els alumnes mostren un ampli consens a assenyalar tres característiques essencials. En primer lloc, hauria de ser una persona capaç, és a dir, caldria que sabés com actuar en aquests casos i hauria d'acabar amb el problema. Així mateix, la persona que els ajudi caldria que fos empàtica: capaç d'escoltar-los i d'entendre'ls, i alhora, de prendre's el problema seriosament i creure'ls. Per últim, hauria de ser una persona de confiança, que coneuguin.

Gràfic 8. La comprensió i la capacitat d'acabar amb la situació de violència destaquen en definir el perfil de la persona que els podria ajudar

Nens i nenes que estan d'acord a afirmar que voldrien que la persona que els ajudés tingués les característiques següents (%)

Font: elaboració pròpia a partir dels resultats del qüestionari «WeAreHere!».

L'Observatori Social de la Fundació "la Caixa".

5. Conclusions

L'estudi sobre el qual es basa aquest article mostra que la majoria d'infants tenen informació sobre la violència masclista, si bé alguns nois manifesten dubtes, més que les noies, davant de formes de violència psicològica, econòmica i vicària, temes que és important continuar tractant. El context escolar és la font d'informació preferent, però davant d'una situació de violència masclista dubten de si aquest seria l'espai on podrien trobar ajuda. Atenent a les seves respostes, volen formar part de la solució al problema, actuant i demanant ajuda, però molts manifesten no saber on adreçar-se en cas de violència masclista. Aquests resultats obren la porta a la construcció d'un model de detecció als centres educatius que ofereixi als infants i adolescents espais segurs i de confiança per poder expressar les seves preocupacions i comunicar situacions de violència com més aviat millor, de manera directa i personal, amb un interlocutor empàtic i de confiança que sàpiga com cal procedir en el marc dels protocols establerts.

6. Característiques de l'estudi

Aquest article es basa en dades procedents del qüestionari elaborat en el marc del projecte de recerca «SomAquí! Detecció de la violència masclista des de la perspectiva dels infants», elaborat per Carme Montserrat, Marta Garcia-Molsosa, Pere Soler, Anna Planas, Edgar Iglesias i Paula Boned de Liberi, Grup de Recerca en Infància, Joventut i Comunitat, de la Universitat de Girona, amb una mostra representativa de 3.650 alumnes de quart de primària a quart d'ESO de 106 escoles i instituts de Catalunya. Els resultats que s'han exposat s'emmarquen en la primera fase de la investigació del projecte, en la qual s'han recollit les respostes de l'alumnat. En la segona fase es recollirà la perspectiva de les direccions i del professorat dels 106 centres educatius participants a l'estudi. La tercera fase se centrarà en el disseny del model de detecció que es proposa implantar en el marc escolar. En aquesta investigació, finançada per la Fundació "la Caixa", hi han col·laborat, a més, el Departament de Drets Socials i el Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya.

7. Referències

CHANMUGAM, A., i TEASLEY, M. L. (2014): «What should school social workers know about children exposed to adult intimate partner violence?», *Children & Schools*, 36(4).

MINISTERIO DE IGUALDAD (2022): Portal Estadístico. Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género

MONTSERRAT, C., i CASAS, F. (2019): «El impacto de la violencia machista en los hijos e hijas de las víctimas según la perspectiva de diferentes agentes sociales implicados», *Multidisciplinary Journal of Gender Studies*, 8(1).

MONTSERRAT, C., GARCIA-MOLSOSA, M., PLANAS-LLADÓ, A., i SOLER-MASÓ, P. (2022): «Children's understandings of gender-based violence at home: The role school can play in child disclosure», *Children and Youth Services Review*, 136, 106431.